

Kim są radni? (na podstawie wybranych przykładów)

Wprowadzenie

W maju 1990 roku odbyły się pierwsze wolne wybory samorządowe i tym samym zaistniała w Polsce instytucja samorządu terytorialnego, dająca członkom społeczności lokalnych realną możliwość zarządzania własnymi sprawami poprzez wybór swoich przedstawicieli do rad gmin.

Ze zmianą systemu politycznego wiąże się problem zmiany elity politycznej. Mamy do czynienia z kształtowaniem się nowych mechanizmów selekcji władzy, a biorąc pod uwagę tendencje do decentralizacji państwa i wzrost znaczenia szeroko rozumianej „lokalności”, zagadnienie to jest szczególnie istotne w perspektywie lokalnej. Społeczności lokalne otrzymując samorządność stoją przed zadaniem wyłonienia liderów, społecznych, kulturowych, a przede wszystkim politycznych. Istotne jest więc przyjrzenie się lokalnym elitom politycznym, ustalenie kim są ludzie, w ręce których oddajemy swój los.

Przedstawione niżej dane dotyczą radnych obecnej kadencji w dwóch gminach: mazowieckiej gminie X i wielkopolskiej gminie Y. Materiały zostały uzyskane przy pomocy wywiadów kwestionariuszowych, przeprowadzonych z wszystkim dostępnymi radnymi, w lipcu 1999 r. Liczebność rady w obu gminach jest zbliżona: 20 osób w gminie X i 22 w Y.

Obie badane gminy mają zbliżoną powierzchnię: gmina X - 143 km², gmina Y - 175 km². Siedzibą władz gminy w obu przypadkach jest małe miasteczko zajmujące powierzchnię 9,5 km² w X i 5,6 km² w Y. Gminy mają charakter typowo rolniczy, o czym świadczy wysoki udział użytków rolnych (70 % - X i 80 % powierzchni w Y), oraz duży odsetek osób pracujących w sektorze rolniczym.

W gminie X liczba ludności wynosi 9261 (miasto 5443), w Y 13034 (miasto 4796), z czego czynnych zawodowo odpowiednio 59 i 46 %.

W obu gminach obserwuje się spadek produkcji rolnej i obniżenie dochodów ludności rolniczej. W gminie Y szansą jest rozwój agroturystyki i rolnictwa ekologicznego - gmina znajduje się na terenie Wielkopolskiego Parku Narodowego. Obie gminy położone są na skrzyżowaniu głównych tras krajowych, tym niemniej walory gospodarcze i turystyczne gminy Y są większą zachętą dla inwestorów, czego odzwierciedleniem jest choćby liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych - gmina Y - 827, gmina X - 260, a także niewielka liczba zarejestrowanych bezrobotnych - 60, podczas gdy w X liczba ta wynosi 677 osób.

Charakterystyka społeczno - zawodowa radnych

W obu gminach uderzająca jest przewaga mężczyzn w składach rad. W gminie X na 20 radnych tylko dwie to kobiety, w gminie Y na 22 radnych znajdujemy tylko jedną kobietę.

Badani radni to przede wszystkim osoby w średnim wieku. W przedziale wiekowym 35 - 50 lat mieści się 11 radnych w X i 16 radnych w Y. W żadnej z gmin nie ma radnego powyżej 60 roku życia, znajdujemy także niewielu radnych poniżej 35 roku życia i w przedziale 51 - 60 lat.

Jeżeli chodzi o stan cywilny dominują osoby będące w związkach małżeńskich (15 osób w X, 19 w Y), pozostali to wdowcy (wdowy) bądź osoby stanu wolnego. Żaden radny w obydwóch gminach nie jest rozwiedziony.

W gminie Y 20 osób to osoby czynne zawodowo, w gminie X ich liczba jest mniejsza - 16 osób. Pozostałe osoby to emeryci, renciści lub gospodynie domowe. W składach omawianych rad gmin nie znajdziemy tak często spotykanych w radach większych miast studentów.

Tak więc w obydwóch gminach preferencje wyborców są podobne - największe poparcie uzyskali mężczyźni w średnim wieku, o ustabilizowanym życiu osobistym i zawodowym.

Jeśli chodzi o poziom wykształcenia, to dominują osoby z wykształceniem średnim (7 w gminie X, 11 w gminie Y), wykształcenie wyższe ma po 4 radnych w każdej z gmin, podobnie jest z wykształceniem zawodowym (4 X, 5 Y). Dwóch radnych w gminie X i jeden w gminie Y ma wykształcenie podstawowe.

Interesujące są dane dotyczące miejsca urodzenia radnych. W gminie X 17 radnych urodziło się na terenie gminy lub obecnego powiatu, 13 z nich mieszka na terenie gminy od urodzenia, zaś 2 od 20 lat i więcej. Podobnie jest w gminie Y, gdzie 17 radnych urodziło się na terenie gminy lub obecnego powiatu, a dwudziestu mieszka na terenie gminy od urodzenia lub od 20 lat i więcej. Jest więc tu wyraźna tendencja do wybierania „swoich”, ludzi których zna się osobiście, i to niemal od dziecka. Tendencja ta jest równie widoczna, gdy weźmiemy pod uwagę dane dotyczące kariery zawodowej radnych. Kariery te w aspekcie przestrzennym możemy podzielić na „wyłącznie lokalne”, „lokalne i ponadlokalne”, oraz na „wyłącznie ponadlokalne”.

W przypadku gminy X kariery zawodowe trzech radnych zaliczono do kategorii „lokalne i ponadlokalne”, dwóch do kategorii „wyłącznie ponadlokalne”, natomiast pozostałych 13 do kategorii „wyłącznie lokalne”.

Podobna sytuacja dotyczy gminy Y, gdzie 3 radnych charakteryzuje się karierą „lokalną i ponadlokalną”, 1 „wyłącznie ponadlokalną”, zaś 17 karierą „wyłącznie lokalną”. Oznacza to w sumie, że życie zawodowe 30 z 39 ankietowanych radnych związane jest wyłącznie z terenem ich własnej gminy.

Charakteryzując radnych pod względem wykonywanego zawodu i zajmowanego stanowiska pracy, zauważamy silną reprezentację środowiska rolniczego - zarówno w gminie X jak i w gminie Y co trzeci radny jest rolnikiem, przy czym należy podkreślić, że osoby te to w przytłaczającej większości właściciele dużych gospodarstw rolnych (pow. 15 ha) - jest to więc elita miejscowych rolników.

W przypadku X interesująca jest duża liczba radnych związanych zawodowo ze sferą budżetową, czy mówiąc ogólniej sektorem publicznym, mamy bowiem 2 nauczycieli, 2 policjantów (jeden emerytowany), lekarza, kierownika ZGK, robotnika zatrudnionego w Ośrodku Zdrowia. Składu rady dopełnia dwóch robotników, pracownik prywatnej firmy, rencista i gospodyni domowa. Zaskakujący jest brak choćby jednego przedstawiciela lokalnego biznesu, czy jakiegokolwiek osoby pracującej na własny rachunek poza rolnictwem.

Inaczej jest w gminie Y, gdzie oprócz 7 rolników znajdujemy 4 właścicieli firm prywatnych działających na terenie gminy (są to niewielkie przedsiębiorstwa usługowe lub handlowe). Oprócz tego w radzie gminy zasiadają: prezes i pracownik Spółdzielni Gminnej, dyrektor szkoły, inspektor BHP, pracownik Urzędu Wojewódzkiego, troje pracowników prywatnych firm, rencista oraz burmistrz, pełniący tę funkcję od 1994 roku.

Charakterystyka polityczna

Radni gminy Y jawią się także jako zdecydowanie bardziej zaangażowani politycznie niż ich koledzy z gminy X. Świadczy o tym liczba radnych będących aktualnie członkami partii politycznych (Y 14 osób, X 5). W gminie X tylko 6 osób zostało zgłoszonych przez komitety wyborcze partii politycznych, reszta kandydowała z ramienia małych, niezależnych komitetów. W gminie Y proporcja ta jest odwrotna (13 osób - komitety partyjne, 7 - niezależne).

Aktywność polityczną przed 1989 rokiem, rozumianą jako przynależność do PZPR, ZSL lub „Solidarności” w obu radach kształtuje się podobnie (Y - 15, X - 13), więcej natomiast jest w gminie Y osób zasiadających w dawnej Radzie Narodowej (Y - 7, X - 3).

Mniejsza aktywność polityczna radnych gminy X wiąże się z ich ogólnym stosunkiem do polityki. Aż ośmiu zgadza się z następującym stwierdzeniem: „polityka jest dla mnie zbyt skomplikowana”, a jedynie dwóch odrzuca stwierdzenie „politycy i działacze nie przejmują się tym co myślą ludzie tacy jak ja”. Świadczy to znacznym stopniu alienacji i frustracji w stosunku do świata polityki. W gminie Y wskaźniki te są zdecydowanie niższe.

Identyfikacja ze społecznością lokalną

Radni gminy X wydają się być bardziej zaangażowani w życie swojej społeczności - aż 13 z nich aktywnie udziela się w rozmaitych organizacjach rolniczych, spółdzielczych, sportowych, hobbystycznych, jest sołtysami lub członkami rad sołeckich i osiedlowych, pełni funkcje w OSP. W gminie Y aktywny jest jedynie co drugi radny.

Uwzględniając deklaracyjny typ kontaktów w miejscu zamieszkania, stwierdzić należy, że radni gminy X jawią się jako bardziej „wtopieni” w społeczność, w której żyją - 7 z nich deklaruje, że ich kontakty wynikają przede wszystkim z funkcji, jakie pełnią w życiu publicznym, a tylko 5, że kontakty ich mają charakter typowo rodzinny. W przypadku gminy Y u 12 radnych dominują kontakty rodzinne, a tylko 3 uważa, że ich kontakty wynikają przede wszystkim z pełnionych funkcji publicznych. Ponadto 9 radnych w X deklaruje, że za każdym razem bierze udział w lokalnych świętach, imprezach, uroczystościach, podczas gdy odpowiedzi takiej udzieliło jedynie 3 radnych z gminy Y.

Wydawać by się mogło, że wysoki poziom zaangażowania w życie własnej społeczności świadczy o zadowoleniu z zamieszkiwania w danej miejscowości, czy mówiąc ogólniej o wysokim poziomie identyfikacji lokalnej. Okazuje się jednak, że radni gminy X są o wiele bardziej krytyczni w opiniach dotyczących życia w gminie - jedynie 8 z nich ocenia swoje życie w gminie jednoznacznie pozytywnie, podczas gdy w gminie Y jest takich osób 12. Opinie jednoznacznie negatywne wyraża w X trzech, a w Y jeden radny.

Radni gminy X są także bardziej krytyczni w stosunku do siebie. Aż 13 z nich uważa, że w ich gminie niewielu jest prawdziwych działaczy (- 10), 14 uważa, że działacze kierują się przede wszystkim własnymi interesami (gmina Y - 6), 13, że działacze niewiele robią (Y - 8).

Opinie dotyczące współmieszkańców, kształtują się podobnie w obu gminach. Mniej więcej 3/4 radnych z każdej gminy zgadza się z następującymi stwierdzeniami: „Tutaj ludzie lubią krytykować innych”, „Ludzie dbają przede wszystkim o własne interesy”, „Ludzie u nas przede wszystkim zainteresowani są zdobyciem pieniędzy”, „Mieszkańcom trudno zdobyć się na wspólną pracę dla środowiska”. Co czwarty radny uważa, że trudno w jego otoczeniu znaleźć prawdziwych przyjaciół, a co drugi, że „Ludzie potępiają u nas człowieka, jeśli różni się od innych”. Jednocześnie po 15 radnych w każdej z gmin uważa, że mogłoby liczyć na pomoc sąsiadów w przypadku choroby lub innych kłopotów.

Podsumowując, należy zauważyć pewne podobieństwa i różnice między omawianymi radami. W obu radach zasiadają w przytłaczającej większości osoby głęboko „osadzone” w układzie lokalnym, ludzie mieszkający i pracujący na terenie gminy od lat. Po raz kolejny potwierdza się więc teza o dużej roli więzów i kontaktów osobistych, nieformalnych w małych układach lokalnych,

które decydują także o wyborze swojego przedstawiciela do władz. Niemniej jednak w gminie Y widoczne jest większe upolitycznienie radnych, w większym stopniu niż ich koledzy z X związani są oni z partiami politycznymi, świat polityki także w sferze psychologicznej jest im bliższy. Badania COBS z 1998 roku („Po wyborach samorządowych”) wykazały trend, według którego stopień upolitycznienia wyborów samorządowych rośnie wraz ze stopniem zurbanizowania terenu a ponieważ gmina Y leży w bezpośredniej bliskości dużej aglomeracji miejskiej, to być może tutaj należy dopatrywać się przyczyn zróżnicowania między X a Y. Z kolei brak zaangażowania w świat polityki rekompensowany jest u radnych gminy X większą aktywnością na polu działań społecznych i bardziej ożywionymi kontaktami w miejscu zamieszkania.

Porównując składy omawianych rad, pod względem pozycji zawodowej, możemy zauważyć, że w radzie gminy Y znajduje się więcej osób, które zajmują stanowiska kierownicze lub o wysokim stopniu samodzielności, są też czterej wspomniani wyżej przedsiębiorcy, których brak w radzie X. Mniej jest w gminie Y osób biernych zawodowo, nie ma też osoby którą można by zaliczyć do kategorii „robotnik wykwalifikowany” lub niewykwalifikowany”, podczas gdy w radzie gminy X zasiadają 3 takie osoby.

Należy podkreślić, że między omawianymi gminami istnieją duże różnice w zakresie szeroko rozumianego rozwoju gospodarczego, w zaawansowaniu w reformie rynkowej oraz w poziomie i jakości życia mieszkańców. Ma to swoje przełożenie na różnice w cechach lokalnych władz gmin. Wyniki badań pozwalają wnioskować o współzależności charakterystyk społeczno - gospodarczych gmin i lokalnych elit politycznych.